

Správa o 20. konferencii právných romanistov Slovenskej republiky a Českej republiky

Je to už dvadsať rokov čo uplynulo od prvej konferencie česko-slovenských právných romanistov, ktorých tradíciu založil ešte v roku 1994 profesor rímskeho práva *dr. h. c. mult. prof. JUDr. Peter Blaho, CSc.* (vtedy Univerzita Komenského, Bratislava). Po predchádzajúcom stretnutí, ktoré sa uskutočnilo na Právnickej fakulte Západočeskej univerzity v Plzni, sa cti zorganizovať jubilejné dvadsiate sympóziu dostalo Právnickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Členmi organizačného výboru sa stali členovia tamojšej Katedry dejín štátu a práva, na čele s jej vedúcim *doc. JUDr. Vladimírom Vranom, PhD.* Tí ustanovili termín konania na 10. až 11. máj 2018 v priestoroch Veľkej sady nachádzajúcej sa v budove dekanátu košickej právnickej fakulty na Kováčskej 26. Ako bolo naznačené už na plzenskej konferencii, hlavná téma súvisela s grantom VEGA evidovaným pod č. 1/0198/17 s názvom *Pôžička či úžera? Nútený výkon rozhodnutia – historickoprávne základy a problémy aplikačnej praxe*, ktorého hlavným riešiteľom je člen spomenutej katedry *doc. JUDr. Erik Štenpien, PhD.* Určite netreba pripomínať, že uvedené inštitúty boli vysoko aktuálne nielen v časoch rímskeho staroveku, ale taktiež v obdobiach neskorších, pričom výnimkou nie je ani súčasnosť. Ich rímskoprávne základy, variabilita normatívneho vymedzenia, rôzne problémy spojené s praktickým uplatňovaním, axiologický postoj voči nim – to všetko a mnoho ďalšieho predstavovalo dôležité impulzy pre účastníkov k príprave si kvalitných referátov. Okrem rímskeho práva prichádzala možnosť skúmania týchto inštitútov aj z pohľadu ďalších právných systémov, z ktorých možno osobitne vyzdvihnúť najmä kánonické právo, ale tiež súčasné právo občianske. O vhodnosti a aktuálnosti tejto témy napokon veľa napovedal už samotný program konferencie, o ktorú prejavil záujem veľký počet účastníkov.

Ako je dobrým zvykom, ešte pred slávnostnou večerou privítal v prvý deň účastníkov konferencie v mene organizátorov i hostiteľskej inštitúcie *Vladimír Vrana*, osobitne tlmočiac pozdravy od dekanke fakulty, *doc. JUDr. Gabriely Dobrovičovej, CSc.* Piatkové rokovanie otvorila príhovorom prodekanka pre vedeckovýskumnú činnosť, doktorandské štúdium a ďalšie vzdelávanie *doc. JUDr. Milena Barinková, CSc.* Potom už nasledoval prvý blok sympózia, ktorý otvoril referátom *Předlužení* jeden z hlavných gestorov romanistických konferencií, *prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc.* (Univerzita Karlova, Praha). Svoj výklad sprevádzal odkazmi na slávnu justiniánsku zbierku *Digesta* (r. 533 po Kr.), za pomoci ktorej najskôr predstavil základnú právnickú terminológiu. Neprávnické pramene zase použil k priblíženiu spoločensko-ekonomických aspektov témy. Osobitne sa zaoberal aj pojmami ako *cura prodigii*, respektíve *cura furiosi*, či *dardanarii*. Na neustálu aktuálnosť rímskeho práva potom poukázal relevantnými ustanoveniami nového českého občianskeho zákonníka, naznačiac niektoré výhrady voči jeho systematike. Ako druhý sa slova ujal *doc. JUDr. Matúš Nemec, PhD.* (Univerzita Komenského, Bratislava), ktorý predniesol príspevok s názvom *Prétorské prostriedky voči poškodeniu veriteľov pri exekúcii*. V ňom najskôr definoval inštitúty *alienatio in fraudem creditorum*, respektíve *eventus damni*, reflektujúc ich podobu a uplatňovanie v období klasického a justiniánskeho práva. Potom už upriamil pozornosť na úkony ukracovania veriteľov, analyzujúc zriadenie dlhu, oslobodenie dlžníka fraudátorom prostredníctvom akceptilácie alebo neformálnou dohodou, neužívanie služobnosti, ale tiež opustenie vlastnej veci kvôli jej nadobudnutiu inou osobou. V závere sa napokon venoval termínom *actio pauliana* a *interdictum fraudatorium*.

Po ňom sa slova ujala klasická filologička Mgr. Klára Žytková (Univerzita Karlova, Praha) s referátom *Etymologie výrazů fenus, felix, lichva a dalších v právním kontextu*. Keďže téma jej dizertačnej práce je zameraná na 50. knihu *Digest*, určite neprekvapuje, že sa v ňom zaoberala najmä lingvisticko-etymologickou stránkou relevantnej terminológie, a to či už z hľadiska jej vymedzenia v klasických jazykoch, ale taktiež v jazykoch slovan-ských. Aj ona spracovala svoj príspevok za použitia právnických i neprávnických prameňov, z ktorých možno, okrem spomenutej justiniánskej zbierky, uviesť *Ciceronove* spisy (*Marcus Tullius Cicero*, † 43 pred Kr.), ale taktiež diela *Ovídia* (*Publius Ovidius Naso*, † 17 po Kr.) a *Izidora zo Sevilly* (*Isidorus Hispalensis*, † 636 po Kr.). Za ich pomoci prezentovala viaceré vedecké názory týkajúce sa terminologických nejasností súvisiacich s témou, osobitne najmä vo vzťahu k pojmom *debere* (*de* + *habere*), *acceptillatio* (*acceptio* + *latio*), *pignus*, *hypotheca*, *mutuum*, *usura* a pod. Prvý blok zakončil svojím vystúpením Vladimír Vrana, ktorý sa v referáte s názvom *Právna problematika brania úrokov pri pôžičke v rímskom práve* zamerail predovšetkým na materiálne pramene rímskeho práva. Osobitne tak poukázal na úpadok mravov v Ríme po vyhraných púnskych vojnách (264–241, 218–201 a 149–146), ktorý našiel svoje odzrkadlenie aj v právnej úprave pôžičky. Tieto skutočnosti ilustroval na príklade diela *Bella civilia* od gréckeho historika s rímskym občianstvom *Appiana Alexandrijského* († 165 po Kr.), v ktorom opísal vyhrotené vzťahy medzi dlžníkmi a veriteľmi. Referujúci uviedol, že aj v rímskych časoch sa bežne stávalo, že peniaze boli požičiavané na úrok aj o výške 48 %. Potom už nasledovala diskusia, v ktorej sa rozvíjali prednesené myšlienky a vyvodzovali z nich ďalšie podnetné závery.

Druhý rokovací blok zahájil s príspevkom *Úžera v stredovekom kánonickom práve* kánonista a klasický filológ doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD. (Trnavská univerzita, Trnava). V ňom najskôr vymedzil latinské slovo *usura*, ktoré od starovekých čias označovalo to, čo dnes vnímame pod významom pojmu „úrok“. V nadväznosti na to uviedol, že rovnako poňalo toto substantívum ako *terminus technicus* aj kánonické právo, ktoré ho prioritne vnímalo skrze morálno-právne normy obsiahnuté v spisoch Starého i Nového Zákona a jeho interpretácie v dielach cirkevných Otcov. Na viacerých príkladoch potom vysvetlil, prečo bola *usura* v zmysle brania pri pôžičke viac, než bolo pôvodné požíčané, zakázaným inštitútom, za čo bola Katolícka cirkev v moderných časoch častokrát kritizovaná a obviňovaná zo spiatocníctva a brzdenia ekonomického rozvoja, a to nielen zo strany ekonomických teoretikov. Podstata jeho príspevku spočívala v poukazaní na dynamické rozvinutie tohto pojmu a viaceré výnimky z uvedeného zákazu, ktoré v období vrcholného a neskorého stredoveku rozvinuli predovšetkým predstavitelia kánonistiky, interpretujúci závery cirkevných zákonodarcov. JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D. (Univerzita Palackého, Olomouc) potom prezentovala referát *Hledání cesty ke spravedlivému úroku*. V ňom sa zaoberala viacerými relevantnými inštitútmi a popri základnom termíne *mutuum*, skúmala tiež pojmy *precarium*, *faenus nauticum*, obilnú pôžičku atď. Ako už napovedá názov, hlavným cieľom jej vystúpenia bola analýza a hľadanie slušného a primeraného zisku v jednotlivých fázach rímskoprávneho vývoja. Na záver nakoniec sumarizovala najdôležitejšie kritériá, na základe ktorých bolo a stále je možné stanoviť spravodlivú výšku úroku, pričom za ideál označila odstupňovanú justiniánsku úpravu (D 22,1–2). Ako ďalší v poradí vystúpil Mgr. Matej Pekarík, PhD. (Vysoká škola podnikání a práva, Ostrava) so základnými tézami príspevku *Nútený výkon rozhodnutia a beneficium competentiae v manželských majetkových veciach*, v ktorom sa venoval základným i príbuzným inštitútom súvisiacich s témou. Osobitne zdôraznil snahu dlžníkov vyhnúť sa za každú cenu osobnej exekúcii, s ktorou sa neoddeliteľne spájala *infamia*, uvádzajúc viaceré praktické príklady z obdobia

staroveku. Po tomto referáte nasledovala zaujímavá vedecká diskusia, ktorá vyzdvihovala predovšetkým rímskoprávne dedičstvo a ideál inšpirovania sa ním aj súčasnými zákonodarcami.

V rámci tretieho rokovacieho bloku sa ako prvý predstavil s referátom *Usura, úžera, intérêt – terminologicky-obsahová poznámka k úrokom* právnik a klasický filológ JUDr. Mgr. Radek Černocho, Ph.D. (Masarykova Univerzita, Brno). Ten sa zamerával najmä na lingvisticko-právnickú analýzu rímskoprávných inštitútov *usura* (*utor, uti, usus sum*), *faenus nauticum*, *damnum emergens* a *lucrum cessans* vrátane dôležitého biblického výroku *mutuum date, nihil inde sperantes* (Lk 6,34–35 a 38) a jeho prekladov do latinského i iných jazykov. Osobitne pritom vo vzťahu k téme zdôraznil významnú antickú zásadu, že nik by nemal mať prospech zo samotného plynutia času, keďže ten patrí všetkým. Ako ďalší v poradí sa do rokovania zapojil Mgr. Ján Šurkala, PhD. (Univerzita Komenského, Bratislava) s príspevkom *Element bona fides pri určení spravodlivého úroku*. Vo svojom vystúpení sa zaoberal teoretickoprávnou analýzou známeho prípadu zachyteného vo fragmente právnika Paula (Paul. D 12,1,40), na príklade ktorého ilustroval praktické fungovanie inštitútu *mora debitoris* pri pôžičke. Osobitne vyzdvihol, že aj keď bolo *mutuum* bezodplatnou a reálnou zmluvou a nevyplýval z neho žiadny nárok na úroky (*usurae*), strany si ich mohli dohovoriť predovšetkým formálnou zmluvou vo forme stipulácie (*stipulatio usurarum*), na základe čoho sa požičaný kapitál zväčšil o ne (*stipulatio sortis et usurarum*). Na záver si položil otázku, z čoho by sa vlastne mal počítať úrok z omeškania, odpovedajúc, že z nezaplatenej zročnej splátky. Na príklade tejto kauzy napokon predstavil tiež zaujímavú právnu polemiku medzi spomenutým Paulom a slávnym právníkom Ulpianom (*Gnaeus Domitius Annianus Ulpianus*, † 223 po Kr.). Napokon sa priklonil na Paulovu stranu, argumentujúc rozdielmi v hodnote denára a *aurea*. Potom už nasledovala k predneseným príspevkom diskusia, do ktorej sa zapojili viacerí účastníci.

Po nej sa v rámci posledného bloku ujal slova JUDr. Jan Šejdl, Ph.D. (Univerzita Karlova, Praha) s referátom *Právní vztahy mutuu podobné*. V ňom najskôr charakterizoval inštitút *depositum irregulare* vrátane problémov spojených s jeho uplatňovaním. Svoj výklad demonštroval na viacerých príkladoch z histórie, nevynímajúc ani právo súčasné. Napokon dospel k záveru, že aj generická vec sa môže za istých okolností stať predmetom záložného práva, podporiac ho citátmi z viacerých prameňov. Pri otázke, či to isté prichádza do úvahy aj pri služobnosti, si pomohol aj niektorými neprávnickými prameňmi, z ktorých možno uviesť Ciceronovu reč *Pro Roscio Amerino* (80 pred Kr.). Na záver vystúpenia spomenul aj tradičný rímskoprávny problém interpolácií, ktoré mohli a zrejme i deformovali aj tento prostriedok. Ako ďalší v poradí vystúpil s príspevkom „*Arbitrium boni viri pri vymedzení určitosti obligačného plnenia*“ doc. JCDr. PaedDr. Róbert Brtko, CSc. (Univerzita Komenského, Bratislava). Ten sa v prvom rade snažil za pomoci viacerých argumentov dokázať, že predmetný inštitút sa objavil až v poklasickom rímskom práve. Aj on pritom vychádzal z interpolačného indexu a svoje závery podporil relevantnými prameňmi. Ako posledný v rámci štvrtého bloku, aj celej konferencie sa do rokovania zapojil JUDr. Martin Gregor (Univerzita Komenského, Bratislava) s referátom s názvom *Inštitút odvolania vo formulovom a kogničnom procese*, v ktorom po predstavení tohto prostriedku bližšie vymedzil mechanizmy odvolania v jednotlivých obdobiach vývoja rímskeho práva vrátane rôznych osobitostí. Aj on pracoval nielen s viacerými právnickými (akty súdnych procesov), ale tiež neprávnickými (napríklad Ciceronove reči) prameňmi. Na záver spomenul *oratio* cisára Hadriána (*Hadrianus*, 117–138) z roku 118, ktorá výslovne zakazovala odvolať sa proti rozhodnutiu senátu k cisárovi (Ulp. D 49,2,1,2).

Po poslednej diskusii sa na záver sympózia slova ujal tradične *Michal Skřejpek*, ktorý pochválil vystupujúcich za príspevky a organizátorov za bezproblémový priebeh podujatia. Všetkým zúčastneným zároveň oznámil, že dvadsiaty prvý ročník romanistickej konferencie zorganizujú na jar roku 2019 členovia Katedry dejín štátu a práva Právnickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne, na čele s *doc. JUDr. Michaelou Židlickou*, *Dr. a doc. JUDr. Pavlom Salákom*, *Ph.D.* Témou ďalšieho sympózia bude na základe rozhodnutia organizátorov *Činnost magistrátů a ius honorarium*. Tak, ako je dobrou tradíciou, aj z jubilejného romanistického sympózia vyjde ako záverečný výstup publikácia vo forme zborníka, ktorý bude obsahovať prednesené referáty a príspevky ďalších záujemcov o publikovanie v predmetnej problematike. Samotná konferencia vrátane vydania uvedeného diela budú financované z už spomenutého grantu VEGA. Aj košické sympóziu možno označiť za výsledok snáh *Petra Blahu* (Trnavská univerzita, Trnava) o rozvoj rímskeho práva v stredoeurópskom priestore a zároveň za dôležitý medzník, ktorý zaväzuje česko-slovenskú romanistickú komunitu k ďalšej práci. Účasť viacerých mladých romanistov naznačuje, že o budúcnosť tohto krásneho odboru sa skutočne netreba obávať. Práve od nich sa napokon očakáva presadzovanie rímskoprávných postulátov aj v súčasnom práve, k čomu možno napomôcť nielen prostredníctvom vedy, ale tiež praxe. Ako výraz vďaka zaslali organizátori *Petrovi Blahovi*, ktorý sa nemohol sympózia zúčastniť zo zdravotných dôvodov, pohľadnicu podpísanú všetkými zúčastnenými. Číslo dvadsať v poradovníku česko-slovenských romanistických konferencií napokon získalo ďalší význam aj v tom zmysle, že dňa 29. mája 2018, teda vyše dva týždne po sympóziu, pán profesor *Peter Blaho* vo veku 79 rokov umrel. Česť jeho pamiatke.

Vojtech Vladár*

* Doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD., Katedra rímskeho a cirkevného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.
E-mail: vojtech.vladar@truni.sk.